Odgovornost prema zajedničkom domu – Odnos kršćana prema svemu stvorenom

Odgovornost prema zajedničkom domu – Odnos kršćana prema svemu stvorenom

Uvod

1. Ekološka kriza – znak vremena
Ekološka kriza kojoj svjedočimo predstavlja veliku opasnost za život mnogih ljudi. Osim toga, ona ima posljedice na društveni, ekonomski i politički život svih ljudi, ali i budućih naraštaja. Također, ona je nezaobilazan problem pred kojim se Kristovi vjernici nalaze zajedno sa svim ljudima te pred njime ne mogu zatvoriti oči. Sve radosti i nade, ali u isto vrijeme žalosti i tjeskobe građana na našem planetu Zemlji, istodobno su i radosti i nade, žalosti i tjeskobe kršćana (usp. GS 1). Ekološka kriza znak je vremena koji je Crkva pozvana tumačiti u duhu poziva Drugoga vatikanskog koncila: »Crkva je dužna da u svako vrijeme ispituje znakove vremena i tumači ih u svjetlu evanđelja tako da uzmogne odgovoriti na vječna ljudska pitanja o smislu sadašnjeg i budućeg života te o njihovu međusobnom odnosu, i to na način kako odgovara svakom pojedinom naraštaju« (GS 4). Ekološka kriza odnosi se na narušene odnose među živim organizmima i na odnose između živih organizama i okoliša. Ona obuhvaća i krizu koja se odnosi na onečišćenje okoliša i ubrzanje klimatskih promjena nastalih zbog antropogenih utjecaja. S pravom se može postaviti pitanje: Kako se Kristov vjernik treba postaviti spram kompleksnih i različitih problema koji proizlaze iz ekološke krize? Ovim dokumentom želi se rasvijetliti uloga i odgovornost koju kršćani imaju u suočavanju s ekološkom krizom na temelju svojega kršćanskog poslanja na koje ih Bog poziva da ga ostvaruju, posebice u odnosu prema čovjeku i svemu stvorenomu.

2. Stvarnost ekološke krize
Papa Franjo u enciklici *Laudato si'– O brizi za zajednički dom* u prvom poglavlju koje nosi naslov Što se događa našemu zajedničkom domu, iznio je cjelokupan pregled problema koji proizlaze iz posljedica ubrzanih klimatskih

promjena, koji su dio ekološke krize: zbrinjavanje otpada, porast razine mora, velika koncentracija stakleničkih plinova, dostupnost pitke vode, gubitak bioraznolikosti i dr. (usp. LS 17-61). Pritom papa Franjo polazi od konsenzusa koji vlada među znanstvenicima o tome da, osim prirodnih uzroka koji se događaju u zemljinu sustavu i izmjenjuju u velikim vremenskim razdobljima, postoje i antropogeni uzroci koji dovode do ekološke krize. Pokazalo se, naime, kako je ljudsko djelovanje prekomjernom emisijom stakleničkih plinova u atmosferu dovelo do ubrzanja klimatskih promjena. I u apostolskoj pobudnici *Laudate Deum* papa Franjo naglašava kako »nije više moguće sumnjati u ljudske – antropogene – uzroke klimatskih promjena« (LD 11).
Time izražava poštovanje autonomije znanosti i njezine metode koja se, »ako se doista obavlja znanstveno i prema ćudorednim načelima, nikad neće stvarno protiviti vjeri jer profane stvari i stvari vjere imaju izvor u istome Bogu« (GS 36). Odnos prema znanju o svijetu i ljudima komplementaran je s odnosom prema znanju o samome sebi, kako kaže sv. Ivan Pavao II. u enciklici *Vjera i razum*, jer »što više čovjek zna o stvarima i svijetu, to bolje spoznaje i samoga sebe u svojoj jedinstvenoj naravi te u isto vrijeme to hitnijim postaje pitanje o smislu stvari i same njegove egzistencije« (FR 1).

3. Kriza koja pogađa najslabije
Specifičnost ekološke krize jest u tome što ne obuhvaća jedan dio ljudskoga života i djelovanja, nego prožima sve njegove vidove. Posljedice ekološke krize najteže pogađaju sugrađane našeg planeta Zemlje, koji nemaju mogućnosti da se prilagode klimatskim promjenama nego, u najgorem slučaju, moraju napustiti svoje domove i uputiti se u krajeve u kojima mogu biti sigurni da će imati osnovne uvjete za život. Tiču se također svih onih sugrađana našega planeta Zemlje, koji bi također željeli imati pristup pitkoj vodi, električnoj energiji, a onda kvalitetnoj hrani, obrazovanju i drugomu. Prije svega, to je pitanje pravednosti koje se ne odnosi samo na naš naraštaj, nego i na buduće naraštaje. S pravom se može postaviti pitanje: Jesmo li učinili sve da naraštaji koji dolaze iza nas imaju u najmanju ruku jednake uvjete života kao i mi na našem planetu Zemlji?

4. Briga o stvorenom izraz je solidarnosti
Briga za stvoreno istodobno jest izraz solidarnosti s osobama koje su najpogođenije posljedicama ekološke krize. Dok će se s jedne strane stanovnici bogatijih zemalja lakše prilagoditi posljedicama klimatskih promjena, s druge strane stanovnici siromašnih zemalja i zemalja u razvoju vrlo će se teško u istoj mjeri moći prilagoditi. Naime, »mnogi siromašni žive u mjestima koja su posebno pogođena pojavama vezanima uz zatopljenje, i njihova sredstva uzdržavanja umnogome ovise o prirodnim dobrima i o onome što ekosustav daje, kao što su zemljoradnja, ribarstvo i šumska dobra. Oni nemaju drugih ekonomskih mogućnosti ili dobara, koji bi im omogućili prilagoditi se klimatskim promjenama i suočiti se s prirodnim katastrofama, i njihov pristup socijalnim uslugama i službama zaštite vrlo je ograničen« (LS 25). Briga za stvoreno stoga uključuje i solidarnost s građanima našega planeta Zemlje, koji žive u takvim krajevima.

To je razlog zašto su klimatske promjene i ekološka kriza problemi koji se tiču i vjernika. Radi se ne samo o ugrožavanju dara koji nam je Bog svima darovao – dara života na planetu Zemlji, nego općenito dostojanstva ljudskog života i pravednosti. To je ne samo ekološki i klimatski problem, već i moralni problem, koji zahtijeva novu solidarnost među narodima kako bi se ublažile posljedice klimatskih promjena (usp. MB 10).

5. Ekološka kriza je i crkveno pitanje

Također, to je razlog zašto sve složene probleme koji se tiču klimatskih promjena i ekološke krize treba promatrati i tumačiti u svijetlu brige za Božji dar stvorenoga i brige za najugroženiju braću i sestre. Ne radi se o tome da se Crkvu nastoji transformirati u ekološku organizaciju, nego o tome da se osvijesti uloga vjernika u očuvanju toga Božjeg dara zbog onih malenih koji su najugroženiji.

Osim toga, briga za stvoreno izraz je eklezijalnog zajedništva svih vjernika diljem svijeta. Osluškivanje problema s kojima se suočavaju, primjerice kršćani koji žive na ugroženim područjima i zajednička suradnja oko očuvanja stvorenoga, snažan je izraz sinodalnog procesa koji je sastavni dio života Crkve. Sinodalnost pretpostavlja sudjelovanje svih vjernika u suočavanju s različitim izazovima s kojima se susreću, njihovo međusobno zajedništvo i ostvarivanje poslanja na koje Isus Krist poziva. Nemoguće je kao kršćanin ne suosjećati s braćom i sestrama u Kristu koji doživljavaju velike nevolje uzrokovane klimatskim promjenama. Njihove rane i nevolje istodobno su rane i nevolje koje pogađaju sve udove mističnoga Tijela Kristova, odnosno, sve članove Crkve.

Kako bi se istaknula uloga i odgovornost koju kršćani imaju u suočavanju s ekološkom krizom, u ovome dokumentu prvo će se sažeto iznijeti crkveni nauk o Bogu Stvoritelju, svemu stvorenomu i čovjeku, a potom će u drugom dijelu biti govora o načelima za život kršćana u kontekstu ekološke krize

I. dio: Bog, čovjek i stvoreno

6. Bog Stvoritelj u Bibliji

Starozavjetni nauk o Bogu stvoritelju koji stvara ni iz čega svjedoči o nadilaženju tadašnjih različitih mitskih predodžbi obilježenih mnogobožačkim vjerovanjima u kojima se obično radilo o procesu stvaranja nakon završenih ratova božanstava. Posebice na temelju izvješća o stvaranju u Knjizi Postanka, starozavjetni pisci naglašavaju Božju neuvjetovanu slobodu, mudrost i ljubav u činu stvaranja. Osim toga, ističe se Božja uzvišenost spram čovjeka, jer je Božja veličina nedokučiva (usp. Ps 145,3). Sva stvorenja kao i sve stvaranje jest dobro (usp. Post 1).

Novi zavjet produbljuje starozavjetni nauk o Bogu Stvoritelju. Na nekoliko mjesta novozavjetni autori inzistiraju na Božjem stvarateljskom djelu koje se nastavlja. Sveti Pavao u Ateni pred filozofima govori o Bogu koji »nije daleko ni od koga od nas. U njemu doista živimo, mičemo se i jesmo (…)« (Dj 17,28). Timoteju se obraća podsjetivši ga da Bog »svemu život daje« (1 Tim

6,13).
Novozavjetni tekstovi ističu i unutrašnju vrijednost svakoga stvorenja koju ono prima od samoga Boga u činu stvaranja. Sve što postoji posjeduje vrijednost u sebi »jer sve je od njega i po njemu i za njega« (Rim 11,36).

7. Vjera Crkve u Boga Stvoritelja

U središtu kršćanske vjeroispovijesti jest Bog koji stvara nebo i zemlju. Sva stvorenja imaju svoj izvor u Bogu, a vrhunac u Isusu Kristu (KKC 280), te »ne postoji ništa što ne bi svoje postojanje dugovalo Bogu Stvoritelju« (KKC 338). Sve što postoji, sav vidljivi svijet, cjelokupan svemir, »razvija se u Bogu, koji ga svega ispunjava« (LS 233).
Stoga, kršćanski nauk ne dijeli ona vjerovanja koja u svemu stvorenom prepoznaju odraz jedinstvene povezanosti unutar jednog organizma, majke zemlje – Gaie, koja reducira cjelokupnu stvarnost na život bez transcendencije, odnosno na život bez božanske objave. Iako se mogu naći zajednička polazišta i potrebno je voditi dijalog radi postizanja zajedničkog dobra sa svim ljudima dobre volje, u crkvenom nauku o odnosu spram stvorenoga na prvom je mjestu Bog koji stvara.
Vjera Crkve u Boga Stvoritelja pretpostavlja vjeru u Boga koji ni iz čega svojom mudrošću i ljubavlju stvara ipak uređen i dobar svijet, pri čemu istodobno nadilazi sva stvorenja, prisutan je u stvorenjima i sva stvorenja uzdržava (usp. KKC 295-301).
Kada sv. Franjo moli, obraća se Gospodinu zahvaljujući mu za sestru i majku zemlju: »Hvaljen budi, moj Gospodine, za sestru našu, majku zemlju koja nas uzdržava i nama upravlja i izvodi plodove razne i šareno cvijeće i travu« (FI, str. 116-117). U središtu njegove molitve jest Bog koji stvara različita bića, a ona pak »odražavaju zraku beskonačne Božje mudrosti i dobrote« (KKC 339).

8. Presveto Trojstvo i stvaranje

Čin stvaranja čin je svih triju božanskih osoba. Katekizam katoličke Crkve jasno naglašuje: »Stvaranje je zajedničko djelo Svete Trojice« (KKC 292). Bog Otac Stvoritelj, po svojoj Riječi – Sinu, stvara svijet u Duhu Svetomu – Životvorcu.
Posebnost novozavjetnog nauka o stvaranju jest tumačenje stvaranja u kristološkom ključu, odnosno u svjetlu spasiteljske uloge Isusa Krista. On je središnja točka cjelokupnoga stvaranja prema kojemu je sve usmjereno, jer u njemu je »sve stvoreno na nebesima i na zemlji, vidljivo i nevidljivo, bilo Prijestolja, bilo Gospodstva, bilo vrhovništva, bilo Vlasti – sve je po njemu i za njega stvoreno« (Kol 1,16). Kristova spasiteljska uloga nerazdvojiva je od njegove uloge u stvaranju: Otac stvara po Kristu, a Krist je svrha i cilj stvaranja. Stoga je kršćansko shvaćanje stvaranja i svrhe svega stvorenja obilježeno davanjem velike važnosti svakom čovjeku i svemu stvorenomu koji u Kristu tek ostvaruju svrhu svoga postojanja.
Kristova spasiteljska uloga usmjerena je prema konačnom dovršenju koje je započelo u novom stvaranju, odnosno u njegovom otkupiteljskom činu. Sve stvoreno, zajedno s čovjekom, iščekuje konačno otkupljenje: »Doista, stvorenje sa svom žudnjom iščekuje ovo objavljenje sinova Božjih: stvorenje

je uistinu podvrgnuto ispraznosti – ne po svojoj volji, nego zbog onoga koji ga podvrgnu – ali u nadi. Jer i stvorenje će se osloboditi robovanja i pokvarljivosti da sudjeluje u slobodi djece Božje. Jer znamo: sve stvorenje zajedno uzdiše i muči se u porođajnim bolima sve do sada. Ali ne samo ono! I mi koji imamo prvine Duha, i mi u sebi uzdišemo iščekujući posinstvo, otkupljenje svoga tijela« (Rim 8,18-23).
Duh Sveti u činu stvaranja jest počélo i snaga života kojom Otac djeluje, stvara i uređuje svijet. Duh Sveti daje život i trajno obnavlja zemlju: »Pošalješ li dah svoj, opet nastaju, i tako obnavljaš lice zemlje« (Ps 104,30). Također, Duh Sveti daje život svakom čovjeku nasuprot smrti uzrokovane grijehom: »Ta zakon Duha života u Kristu Isusu oslobodi me zakona grijeha i smrti« (Rim 8,2).
Papa Franjo u enciklici *Laudato si'* sažima specifične uloge Oca, Sina i Duha Svetog u činu stvaranja: »Otac je krajnji izvor svega, on je temelj, pun ljubavi i objave, svega što postoji. Sin, njegov odraz, po kojemu je sve stvoreno, ujedinio se s ovom zemljom kada se utjelovio u krilu Marije. Duh, beskrajna sveza ljubavi, duboko je prisutan u samom središtu svemira, on nadahnjuje i iznjedruje nove putove. Svijet su stvorile tri Osobe, kao jedno božansko počélo, ali svaka od njih ostvaruje to zajedničko djelo u skladu sa svojim vlastitim identitetom« (LS 238).

9. Čovjek – suradnik u Božjem stvaranju
Kruna Božjeg stvaranja jest čovjek, biće stvoreno na »sliku Božju« (usp. Post 1,26), koje Bog poziva na suradnju. Stvoren kao muško i žensko te kao tjelesno i duhovno biće s razumom i slobodnom voljom, čovjek je pozvan surađivati u Božjem stvaralačkom djelu. Postavljen u vrt zemaljski, pozvan je da bude poput Vrtlara, Boga koji se brine o svemu stvorenom, a ne poput sebičnjaka koji ne vidi ništa osim svoje koristi. Upravo zbog toga što je stvoren kao slika Božja, čovjek sudjeluje u brizi za sve stvoreno. Ovu posebnu ulogu Bog dodjeljuje čovjeku kako bi »sudjelovao u njegovom djelu, u njegovom projektu ljubavi i spasenja, dapače u njegovom vlastitom kraljevanju nad svemirom« (CS 25).
Opisujući Božje darivanje prekrasnog vrta čovjeku, starozavjetni pisci koriste termine podložiti i vladati koji su ponajprije usmjereni na to da Bog čovjeku daruje zemljopisni prostor u kojem može ostvariti svoje poslanje. Podlaganje i vladanje u ovom su kontekstu pojmovi iz vojničko-kraljevskog govora kojima biblijski pisci ističu kraljevsku ulogu koja je dodijeljena čovjeku. Nipošto se ne radi o odobravanju sebičnog i antropocentričnog pristupa iskorištavanju prirode. Papa Franjo upozorava na krivu interpretaciju koja je bila prisutna u povijesti kršćanstva: »Iako je istina da su kršćani katkad pogrešno tumačili Pisma, danas moramo snažno odbaciti shvaćanje prema kojem se iz činjenice da smo stvoreni na sliku i priliku Božju, i zadaće da sebi podložimo zemlju, može izvući zaključak o čovjekovoj apsolutnoj vladavini nad ostalim stvorenjima« (LS 67).
U kršćanskom tumačenju, kraljevska uloga koju je Bog povjerio čovjeku u brizi za njegovo djelo odnosi se na model upravljanja kraljevstvom kakvo je pokazao Isus Krist: žrtvi za druge. Dakle, »unutarnje značenje tog kraljevanja je, kao što Isus podsjeća svoje učenike, onaj služenja: samo dobrovoljnim žrtvovanjem kao žrtvenim darom Krist postaje kralj svemira, s križem kao

svojim prijestoljem« (CS 59).
Primaran čovjekov zadatak jest »čuvati i obrađivati vrt« (Post 2,15), što nije moguće bez suradnje s Bogom, drugim ljudima i svim stvorenjima. Time je svijet u koji je postavljen čovjek svijet o kojem se treba brinuti, usavršavati ga i, kako smo u dokumentu Čovjek stvoren »na sliku Božju« – njegova veličina i poziv istaknuli, »stvorenje sve više upravljati prema njegovu Stvoritelju i Spasitelju«, o čemu će čovjek »pred Bogom 'polagati račun'« (ČS 22).

10. Čovjek – biće triju odnosa

Biblijski izvještaji o stvaranju tumače čovjeka kao biće odnosa »s Bogom, s bližnjim i sa zemljom« (LS 66). Čovjek je stoga prvenstveno biće odnosâ bez kojih ne može shvatiti svoju ulogu u Božjem planu stvaranja. On je »pozvan u zajedništvo trojstvenoga Boga, potom je usmjeren na interpersonalne odnose s drugim ljudima i smješten u univerzalnu zajednicu svih stvorenja« (CS 8).
Ti su odnosi toliko isprepleteni da je nemoguće narušiti jedan odnos a da se i ostali odnosi ne naruše. Učinjena nepravda prema bližnjemu jest istodobno narušavanje odnosa prema Bogu i zemlji. Manjak slavljenja Boga istodobno jest manjak poštovanja bližnjega i zemlje, a uništavanje zemlje istovremeno jest iskaz nepoštovanja Boga, koji je čovjeku darovao zemlju i bližnjega koji trpi posljedice uništavanja zemlje. Izvorno zamišljen sklad opisan u izvještaju o stvaranju, narušen je grijehom koji je čovjek učinio na đavolski poticaj »zato što smo si umislili da možemo zauzeti Božje mjesto i odbili priznati se ograničenim stvorenjima« (LS 66). Od toga trenutka odnosi na kojima se temelji ljudski život duboko su narušeni i vape za otkupljenjem. Oslabljena je ljubav prema Bogu, među ljudima se rodilo nepovjerenje i ljubomora, a odnos prema stvorenome neprestano je u opasnosti da postane odnos tiranina prema svojim podanicima. Grijeh je temeljna egzistencijalna stvarnost koja kontinuirano narušava sve odnose koje čovjek kao biće odnosa posjeduje. Stoga je prekomjerno iskorištavanje prirodnih izvora, iskazivanje nebrige za osobe pogođene ekološkom krizom i sama ekološka kriza u kojoj se čovječanstvo danas nalazi, također posljedica ljudskoga grijeha u čijoj se logici pojedine osobe, kao i prirodni izvori, poimaju kao objekti koji se mogu i trebaju iskoristiti.

11. Vrijednost stvorenoga

Sve stvoreno ima svoju unutarnju vrijednost jer ga je Bog stvorio i brine se za njega. U izvještaju o stvaranju u Knjizi Postanka nakon svakog dana stvaranja pisac zaključuje: »I vidje Bog da je dobro« (usp. Post 1). Stoga se može zaključiti kako »svako stvorenje posjeduje vlastitu dobrotu i savršenost« (KKC 339), jer je Bog Stvoritelj sve stvorio i jer »Bog ljubi sva bića i ne mrzi ni jedno koje je stvorio, jer da je štogod mrzio, ne bi ga ni stvorio« (Mudr 11,24). Sve stvoreno proizlazi »iz Božje dobrote te ima u njoj udjela« (KKC 229). Sva stvorenja imaju vrijednost u sebi na temelju toga što ih je Bog stvorio, a ne na temelju procjene jesu li ona ili nisu od koristi za čovjeka. Upravo zbog toga »čovjek mora dobrotu koja je vlastita svakom stvorenju poštovati da izbjegne neurednu upotrebu stvari, jer bi time prezreo Stvoritelja i uzrokovao zlokobne posljedice za ljude i njihov okoliš« (Isto).

Time što je stvorenje poput dara povjerenog čovjeku, ne znači da je čovjeku nad njim omogućena potpuna dominacija (usp. Isto). Čovjek, kao kruna Božjeg stvaranja i slika Božja, pozvan je čuvati, obrađivati i brinuti se za zemlju

II. dio: Načela za život kršćana u kontekstu ekološke krize

12. Zašto bi se kršćani trebali brinuti o svemu stvorenome?

Sastavni dio kršćanskog poziva jest i briga o svemu stvorenome. Bog daje čovjeku zadatak da se brine o svemu što je stvorio, odnosno da »obrađuje i čuva« povjereni mu vrt (usp. Post 2,15). Na taj način briga o svemu stvorenome nadilazi isključivo horizontalnu dimenziju ljudske egzistencije u kojoj se briga za sve stvoreno može motivirati hvalevrijednim suosjećanjem sa svim živim bićima, s drugim ljudima koji su više izloženi posljedicama ekološke krize, i time da su sva živa bića međusobno povezana i ovisna jedna o drugima. Kršćanski pristup u brizi o svemu stvorenome inzistira na vertikalnoj dimenziji brige, odnosno na brizi utemeljenoj u Bogu koji se objavljuje u Isusu Kristu po Duhu Svetome. Bog stvara, on odlučuje u život postaviti sva živa bića čime ona postaju neizostavan dio njegova prekrasna stvaralačkog plana, nerijetko nedohvatljiva ljudskomu razumu.
Nekoliko je razloga zbog kojih bi se kršćani trebali brinuti o svemu stvorenome: briga o svemu stvorenome jest odgovor na Božji poziv; briga o svemu stvorenome briga je o Božjem stvaralačkom djelu koje odražava njegovu ljepotu; briga o svemu stvorenome jest nasljedovanje Isusa Krista, koji je svojim utjelovljenjem i otkupljenjem na križu iskazao predivnu brigu za čovjeka i sve stvoreno.

13. Briga o svemu stvorenome kao odgovor na Božji poziv

Ako se Bog proslavlja u svim stvorenjima koja imaju vlastitu vrijednost i ako je čovjeku dodijeljena uloga vrtlara koji čuva, obrađuje i brine se za zemlju, onda je sasvim razumljivo kako odnos kršćana prema stvorenomu ne može biti ništa drugo nego odnos brižnog čuvara i brižnog vrtlara prema darovanom mu vrtu.
Unutarnja motivacija za brigu o svemu stvorenom, očuvanju bioraznolikosti, smanjivanju emisije stakleničkih plinova i usvajanju novoga stila života suprotnoga nasilnom konzumerizmu (usp. LS 203), duboko je vjernički utemeljena. Odnos prema svemu stvorenomu sastavan je dio temeljnih odnosa koji tvore ljudsko biće i ne može biti prožet izrabljivačkom i konzumerističkom kulturom inspiriranom tehnokratskom paradigmom koja u svakom živom biću prepoznaje isključivo objekt podložan iskorištavanju.
Vjernik upravo zbog Božjeg poziva na očuvanje i obrađivanje zemlje ne može nego promatrati sve stvoreno kao izraz Božje ljubavi. Stoga, »predanost vjernika zdravom okolišu za sve proizlazi direktno iz njihovog vjerovanja u Boga Stvoritelja« (MB 16). Radi se o »ozbiljnoj dužnosti brige za sve stvoreno« (Isto). Kao što je vjernik dužan njegovati odnos prema Bogu i bližnjemu, isto tako dužan je njegovati odnos prema svemu stvorenomu, što predstavlja neizostavan dio njegova vjerničkog identiteta: »Napose kršćani

shvaćaju da je njihova odgovornost u stvaranju i njihova dužnost prema prirodi i Stvoritelju bitan dio njihove vjere« (MB 15). Stoga, briga za sve stvoreno može biti velik doprinos svih kršćana rješavanju problema koji tište cijelo čovječanstvo pa je dobro »za čovječanstvo i svijet u cjelini da mi vjernici bolje prepoznamo ekološke obveze koje su plod naših uvjerenja« (LS 64).

14. Dijalog kao put prema očuvanju svega stvorenoga
Sa svima onima koji u brizi za očuvanje našega planeta Zemlje ne uočavaju vertikalnu dimenziju kršćanske objave, potrebno je voditi dijalog o zajedničkom pothvatu. Papa Franjo uputio je »hitan poziv na obnovu dijaloga o načinu na koji gradimo budućnost planeta« (LS 14). Radi se o pozivu koji »uključuje brigu da se cijela ljudska obitelj ujedini u traženju održivog i cjelovitog razvoja, jer znamo da se stvari mogu mijenjati« (LS 13). Stoga je dijalog jedini put prema ostvarivanju cilja koji obvezuje sve građane našeg planeta Zemlje: očuvanje svega stvorenoga.

15. Briga o svemu stvorenomu briga je o Božjem stvaralačkom djelu
Također, u kršćanskom pristupu očuvanju stvorenoga, sva živa bića odražavaju Božju ljepotu. Bog se u svemu stvorenomu objavljuje, a ljepota svega stvorenoga upućuje na njihova Stvoritelja, kao što naglašava sv. Augustin: »Ispitaj ljepotu zemlje, mora, prorijeđena i svugdje prisutna zraka; ispitaj ljepotu neba (…) ispitaj sve te stvari. Sve će ti odgovoriti: Gledaj nas samo i promotri kako smo lijepe! Njihova je ljepota kao njihov hvalospjev. No, ta stvorenja, tako lijepa a ipak promjenljiva, tko ih je stvorio ako ne netko tko je lijep a nepodložan mijeni?« (Sveti Augustin, Sermones, 241,2; PL 38, 1134; navedeno prema: KKC 32).

16. Sâm Bog je u Isusu Kristu iskazao brigu o čovjeku i svemu stvorenome
Vrhunac Božje brige za sve stvoreno jest Kristovo utjelovljenje. Sâm Bog se utjelovljuje u stvorenome kao najmanji i najkrhkiji kako bi iskazao ljubav prema svome prekrasnom umjetničkom djelu, očaravajućem vrtu u koji je postavio čovjeka, vrhunac svoga stvaralačkoga čina. Događaj utjelovljenja neodvojivo je povezan i s Kristovim otkupiteljskim činom koji je izvršio na križu. Drugi vatikanski koncil ističe: »Naime, riječ Božja, po kojoj je sve stvoreno, sama je postala tijelom tako da kao savršen čovjek sve spasi i u sebi uglavi. Gospodin je cilj ljudske povijesti, točka prema kojoj se usmjeruju želje povijesti i uljudbe, središte ljudskog roda, radost svih srdaca i punina njihovih težnji« (GS 45).
Stoga je sve stvoreno usmjereno prema konačnoj proslavi koju iščekuje kao što napominje sv. Pavao: »U Kristu obnoviti sve što je na nebu i sve što je na zemlji« (Ef 1,10). Sve je stvoreno, već pri stvaranju, usmjereno na nov život u konačnoj proslavi. Stoga cjelokupna priroda i sve stvoreno u sebi posjeduju duboku čežnju prema oslobođenju od grijeha koji sve prožima, kao što ističe sv. Pavao: »Jer i stvorenje će se osloboditi robovanja pokvarljivosti da sudjeluje u slobodi i slavi djece Božje. Jer znamo: sve stvorenje zajedno

uzdiše i muči se u porođajnim bolima sve do sada« (Rim 8,21-22).
Sve stvoreno u kršćanskoj objavi zadobiva najveličanstveniji i najuzvišeniji status jer je sâm Bog odlučio stvoriti sva živa bića. Zbog toga ona imaju vlastitu vrijednost, odražavajući predivnu Božju ljepotu, jer se sâm Bog odlučio utjeloviti u svijetu i jer sve stvoreno iščekuje konačnu proslavu.17.

17. »Evangelizacijski kapital« brige za sve stvoreno

Sve navedeno pruža nemali kapital za razvijanje i usvajanje novih evangelizacijskih i pastoralnih strategija u 21. stoljeću, koje bi općenito u brizi za stvoreno inzistirale na naviještanju Radosne vijesti, Božje Riječi, Isusa Krista. U tom procesu posebnu ulogu imaju vjernici laici, jer u njihovu poslanju nije moguće odvojiti evangelizaciju od brige za sve stvoreno. Kada Drugi vatikanski koncil opisuje ulogu vjernika laika, tada ističe posebnost njihove uloge u evangelizaciji na sljedeći način: »Ta evangelizacija, to jest Kristova poruka iznesena svjedočenjem života i riječju, zadobiva osebujno obilježje i posebnu učinkovitost iz toga što se izvršuje u uobičajenim okolnostima svijeta. (…) Stoga laici mogu i moraju pridonositi svoje dragocjeno djelovanje za evangelizaciju svijeta također kada su zaokupljeni vremenitim brigama« (LG 35).
Kršćanski pristup očuvanju svega stvorenoga može s jedne strane predstavljati velik poticaj očuvanju našega planeta Zemlje, koji se diljem svijeta uočava, a s druge strane istodobno može pridonijeti evangelizacijskoj zadaći Crkve. Ne predstavlja li stoga briga za sve stvoreno »evangelizacijski kapital«, odnosno temu koja može biti važan pokretač evangelizacijskog poslanja Crkve, posebice među našom braćom i sestrama koji iskazuju brigu oko svega stvorenoga, ali su se udaljili od Crkve? Nije li ova briga oko svega stvorenoga, koja se uočava u različitim ekološkim pokretima, velika prilika da u pastoralu i vjerničkoj crkvenoj praksi Crkva unutar prisutne horizontalne praktične brige za sve stvoreno pokaže da je kršćanska inspiracija vertikalno utemeljena u Bogu koji se u Isusu Kristu objavljuje u Duhu Svetome, u konkretnoj ljudskoj povijesti?
Hrvatski su biskupi prepoznali ovaj potencijal kada su među oblicima i sadržajima okupljanja posebnih zajednica ili živih vjerničkih krugova među ostalim naveli i »ekološku zajednicu« kao zajednicu koja »u našim danima može imati značajnu ulogu u stvaranju dubljeg vjerničkog odnosa prema stvorenom svijetu, što se može postizati bilo vlastitim inicijativama, bilo zauzetošću svih župljana, od djece, mladih i odraslih do udruživanja s drugim pokretima izvan župe i na širem planu« (HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, br. 89). Pritom je jasno naglašena evangelizacijska dimenzija ekološke zajednice unutar živih vjerničkih krugova na sljedeći način: »I ova zajednica ima šansu zahvaćanja (što) šireg kruga župljana, počevši od najmanjih. Ona potiče župljane na uključivanje u razne pothvate na razini mjesta, odnosno gradske četvrti, a na crti razvijanja kulture življenja, stanovanja i zalaganja za opće dobro« (Isto).

Zaključak

18. Načela za kršćansku brigu za sve stvoreno

U nastavku donosimo načela koja mogu biti od pomoći kršćanima za jasnije razumijevanje kršćanskoga moralnog postupanja u svjetlu ekološke krize u kojoj se nalazimo. Praktične upute za provođenje ovih načela mogu se pronaći u dokumentu Međudikasterijske radne skupine Svete Stolice za cjelovitu ekologiju s nazivom *Na putu prema brizi za zajednički dom. Pet godina od Laudato si'*.

1) Kršćani su pozvani brinuti se za sve stvoreno. Briga za sve stvoreno sastavni je dio vjerničkog identiteta, jer je čovjek biće odnosa »s Bogom, s bližnjim i sa zemljom« (LS 66).

2) S povjerenjem mogu se uzeti u obzir znanstvene činjenice o ljudskim uzrocima ubrzanja klimatskih promjena (usp. LS 23; LD 11) te o njima razmatrati kao znakovima vremena koje su kršćani u svjetlu evanđelja pozvani tumačiti (usp. GS 4).

3) Kršćanski angažman oko brige za sve stvoreno ima nekoliko posebnosti:

a) neizostavno naglašava vertikalnu dimenziju koja pretpostavlja vjeru u Boga Oca Stvoritelja, koji se objavljuje u Sinu po Duhu Svetome;

b) podrazumijeva shvaćanje da stvorenja imaju vlastitu vrijednost, jer ih je sâm Bog stvorio;

c) prožet je pristupom koji u svemu stvorenome prepoznaje Božju ljepotu;

d) zajedno sa svim stvorenjima s kojima je neodvojivo povezan, čezne za konačnom proslavom u Isusu Kristu.

4) U našim hrvatskim prilikama kršćanski angažman oko brige za sve stvoreno, osim evangelizacijske dimenzije, ima i društvenu dimenziju. Svi su kršćani pozvani promicati zaštitu naših prirodnih izvora, poput voda i šuma koje su bitne kako za opstanak naroda tako i za kvalitetu života. Također, to podrazumijeva i promicanje održivih životnih stilova, zaštitu okoliša u skladu s naukom Crkve, te sudjelovanje u inicijativama koje promiču očuvanje naše prirodne baštine. Dobro je podsjetiti na rad Komisije »Iustitia et Pax« Hrvatske biskupske konferencije, koja je u nekoliko navrata izdala dokumente priopćenja u kojima se promiče zaštita voda, šuma, prava i dužnosti prema vodi i moru, zaštita javnih dobara i drugo (vidi sljedeće izjave: Izjava o prijedlogu Zakona o strateškim investicijskim projektima RH; Izjava o promicanju javnog interesa i zaštiti javnih dobara; Neprihvatljivost predloženih izmjena zakona o vodama; Zabrinutost zbog zakona o vodama; Prava i dužnosti prema vodi i moru).

19. Marija – uzor brige za sve stvoreno

Isusova majka Marija cijelim je svojim životom iskazala brigu o svome sinu Isusu Kristu, našemu Spasitelju. Na sličan se način Marija, Kraljica Svega Stvorenja, brine za sve stvoreno koje je ranjeno, »kao što je probodena srca oplakivala Isusovu smrt, tako sada suosjeća s patnjom raspetih siromaha i stvorenja ovoga svijeta, satrvenih čovjekovom rukom« (LS 241). Također, »u njezinu proslavljenom tijelu, zajedno s Kristom uskrsnulim, dio stvorenoga svijeta dostigao je puninu svoje ljepote« (Isto). Mariju zato možemo shvatiti kao divan uzor brige za sve stvoreno i mudroga pogleda na ljepotu i vrijednost ovoga svijeta.

20. Kršćanska molitva sa svim stvorenim

Da bismo dublje shvatili smisao našega postojanja u stvorenome svijetu te zauzetije mogli obnašati svoje vjerničko poslanje u očuvanju i brzi za sve stvoreno, potrebna nam je podrška molitve. U tom smislu, razmišljanja o kršćanskoj odgovornosti prema svemu stvorenome zaključujemo molitvom pape Franje upućenu Bogu Stvoritelju:

»(…) Gospodine Božje, jedan i trojstven,
čudesno zajedništvo beskrajne ljubavi,
uči nas promatrati te
u ljepoti svemira,
gdje sve govori o tebi.
Probudi našu hvalu i našu zahvalnost
za sva bića što si ih stvorio.
Daj nam milost da oćutimo duboko jedinstvo sa svime što postoji.
Bože ljubavi, pokaži nam naše mjesto
na ovome svijetu
kao oruđa tvoje ljubavi
prema svim bićima na ovoj zemlji,
jer ti ni jedno od njih ne zaboravljaš. (…)
Gospodine, zahvati nas svojom moći i svojim svjetlom,
pomozi nam da štitimo svaki život,
da pripravimo tlo za bolju budućnost,
da dođe tvoje Kraljevstvo
pravde, mira, ljubavi i ljepote.
Hvaljen budi!
Amen.« (LS 246)

Korišteni i preporučeni crkveni dokumenti

1. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogmatska konstitucija o Crkvi »Lumen gentium«, 1964. (LG)

2. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu »Gaudium et spes«, 1965. (GS)

3. IVAN PAVAO II., Mir s Bogom Stvoriteljem, mir sa svim stvorenim. Poruka pape Ivana Pavla II. za proslavu Svjetskog dana mira, 1989. (MB)

4. Katekizam Katoličke crkve, HBK – Glas Koncila, 1994. (KKC)

5. IVAN PAVAO II., Fides et ratio – Vjera i razum. Enciklika o odnosu vjere

i razuma, 1998. (FR)

6. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKI URED, Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program, 2000.

7. INTERNATIONAL THEOLOGICAL COMMISSION, Communion and Stewardship. Human Person Created in the Image of God, 2004. (CS)

8. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – KOMISIJA »IUSTITIA ET PAX«, Prava i dužnosti prema vodi i moru, 2008.

9. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – KOMISIJA »IUSTITIA ET PAX«, Zabrinutost zbog zakona o vodama, 2009.

10. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – KOMISIJA »IUSTITIA ET PAX«, Neprihvatljivost predloženih izmjena zakona o vodama, 2011.

11. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – KOMISIJA »IUSTITIA ET PAX«, Izjava o promicanju javnog interesa i zaštiti javnih dobara, 2012.

12. VIJEĆE FRANJEVAČKIH ZAJEDNICA HRVATSKE I BOSNE I HERCEGOVINE, Franjevački izvori, 2012.

13. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – KOMISIJA »IUSTITIA ET PAX«, Izjava o prijedlogu Zakona o strateškim investicijskim projektima RH, 2013.

14. Papa FRANJO, Laudato si’. Enciklika o brizi za zajednički dom, 2015. (LS)

15. VIJEĆE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE ZA NAUK VJERE, Čovjek stvoren »na sliku Božju« – njegova veličina i poziv, 2019. (ČS)

16. MEĐUDIKASTERIJSKA RADNA SKUPINA SVETE STOLICE ZA CJELOVITU EKOLOGIJU, Na putu prema brizi za zajednički dom. Pet godina od Laudato si’, 2022.

17. Papa FRANJO, Laudate Deum. Apostolska pobudnica o klimatskoj krizi, 2023. (LD)

U Zagrebu, uz svetkovinu Isusa Krista Kralja Svega Stvorenja 2024. godine

+ Vlado Košić
sisački biskup
predsjednik Vijeća HBK-a za nauk vjere